3 1761 088197

LU
K7525nek

Kobilyans'ka, Ol'ga
Некультурна.

Title transliterated:
Nekul'turna

Ціна 30 сот

ОЛЬГА КОБИЛЯНЬСКА.

НЕКУЛЬТУРНА

НОВЕЛЯ.

Галицька накладня
Якова Оренштайна в Коломиї.

В оправі коштує 50 сот.

ГАЛИЦЬКА НАКЛАДНЯ
ЯКОВА ОРЕНШТАЙНА В КОЛОМИЇ.

Найдешевшим і найкористнїйшим є одна книжка (томик)

„Загальної бібліотеки“

Кождий є в станї за малі гроші набувати собі сї прехороші томики і в сей спосіб покласти основу все вартісної домашньої бібліотеки.

В „Загальній бібліотецї“

друкують ся найзнаменитші твори найлїпших і найкрасших писателїв всїх наций.

Значнїйший обєм, великий друк, отже для кождого ока виразьний і здоровий, добрий папір формату великої вісїмки суть додатними сторонами видавництва.

Деяки книжки

суть ілюстровані

і з вартісними лїтературними замітками, обясненями і вступом.

Kobilyans'ka, Ol'ga

ОЛЬГА КОБИЛЯНСЬКА.

НЕКУЛЬТУРНА.

Nekul'turna

Новеля.

UNIVERSITY OF TORONTO

Галицька Накладня
Якова Оренштайна в Коломиї.

LU
K7525nek

Donated by
THE UKRAINIAN BRANCH No. 360
CANADIAN LEGION B. E. S. L.
Toronto, Ontario

583049
5. 5. 54

З друкарнї А. В. Кисїлевского і Ски.

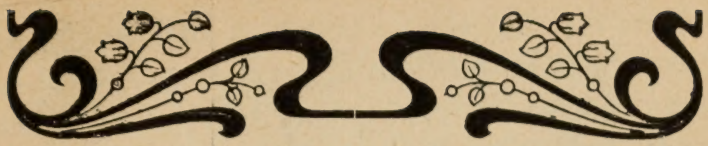

„Маґура“ називала ся тота гора, під котрою стояла єї хата.

І була обросла від стіп до шпилю густо смереками. Велика сила єї зелені, що чинила єї похмурою, і єї стрімкість зберігали єї від відвідин літних гостий. Стояла в будні дні, як і в сьвято сама, прислухувала ся одностайному шумови власних смерек, або, оглядаючи верхи иньших сусїдних гір, задумувала ся над своїм найблизшим сусїдом...

„Рунґ“ було єму на імя.

Дїлив ся від неї вузкою долиною, котра зберігала потік.

Був гарний велит, високий і широкий. З сторони північної був оброслий молодим лїсом і піднимав ся лагідно в-гору. Зі сторони західної, де стояв коло Маґури, був стрімкий як она, і як она пристроений тут в самі старі, густо виростаючі смереки.

Здавало ся, що Рунґ і Маґура роздїлені на віки. В долинї, що їх розлучала, лежало

множество острого каміня, а сам потік, зростаючий жадібно при кождій сильнійшій зливі, любуючи ся стрімкими зеленими, стінами Рунґа і Маґури, обприскував їх холодними своїми перлами, мов пригадував, що не згубив ся, що є і буде, і буде їх вічно ділити!

Літними днями около полудня, саме коли сонце розпікало ся, а небо розпливало ся ніжною синявою, піднимали ся з глубини Рунґового ліса один або два яструби і, поплававши над єго шпилем дрімливим летом, тонули в темно зелених лісах Маґури...

Задержуючи ся на густім гилю єї смерек тут і там, кликали далеко чутними голосами, що они з Рунґа, а она, ловлячи їх звуки, забирала їх в себе, а опісля шуміла щось далеко чутним шумом...

Коли сонце сходило, була єї до него звернена стіна облита золотим сьвітлом. Всї смереки, котрими була одягнена, купали ся в нім і, так перенята тим блеском, сьміяла ся до него.

І він лиснів, але з холоду.

Звернена до неї єго стіна, спадиста, гордо прибрана в сосни з землї до верха, була майже понурою. Прозорі холодні краплї роси стояли на галузю сосон, а єго земля покривала ся мов срібною густою сіткою—росою.

Біжучий між ними потік тиснув ся до Маґури, щоб огріти ся, але розігрітий звертав ся під холодну стїну Рунґа, хоч лиш на те, щоб, охолонувши, скрутити ся знов під Маґуру.

Чи Рунґа не досягали струї ранїшного сьвітла і она сама кидала на него тїнь? Десь не десь доходили і до него поодинокі промінї сонця. Тонучи скісними, прозоро-барвними струями між єго дерева, розгрівали єго холодну зелену глубінь.

Де стїни обоїх звертали ся вже до полудня, де спадали лагідно і майже злучали ся, купали ся вже обоє в сонцю.

Тут виросгала поміж їх камінєм висока пишна арнїка, що звертає ся все до сонця мов соняшник. Буяли тонкі, блїдо-лїлїєві дзвінки і рожеваві бодаки.

Вода змагала ся холодити воздух, але він, розігрітий раз і напоєний живичним запахом дерев, огрів єї і она, обезсилена до мягкости, розсипувала ся вже лагідно і майже нечутно по каміню та перемінювала ся незамітно в миготяче золото...

Густий старий лїс розкинув ся тут, а Рунґ і Маґура, поборені красою своєю зваїмно, схилили ся і потонули в єго темну глубінь...

Відгомін голосного лоскоту розбиваного в долинї циганами каміня летїв шаленим ле-

том на вздогін за ним; але поважний шум старого ліса відпер єго.

Там був їх рай...

. . . . . .

Саме тут заходила гуцулка Параска красти дрова.

Знала тут ріжні сховки і могла би була сховати ся, коли би за нею слїдив хто, але що нїхто не слїдив, то вона збирала і ломила в супокою сухе галузє, була певна своєї здобичі і не квапила ся нїколи до дому. Узбиравши дров, сїдала на який небудь камінь, набивала люльку і курила, спочиваючи. Так пересиджувала і годину. Задумавши ся над чим небудь, сама не знала, як час минав. Почутя самоти не знала. Округ неї, правда, тихо, але та тишина не така, як в єї хатї; тут мов жива. Перед нею, нї, майже в єї ногах біжить потік; десь над єї головою високо на смерецї шолопає ся блискавкою вивірка, з лїса проносить ся вїд часу до часу якийсь урваний звук яструба, в воздусї уганяють ся мухи, мотилї, Бог знає що за комашня, а богата зелень гірских стїн займає в неї очи і випиває почутє самоти. Часом добачить, як між дрібним білим камінєм перетягне ся шовкова чорно-золотиста гадина і, задивившись на неї, не ворухне ся, поки на останку сплю-

не. Таке дрібоньке, а таке погане! гірше голодного вовка...

Між Рунґом і Маґурою она дома. Тут навіть і побалакати було з ким. Тут між їх стїнами товкли цигани камінє. Своїми чорними, жилавими руками розбивали гостре камінє від холодного поранку аж до сховку сонця. Старий циган, циганка і хлопець. Розжили ся тут мов дома. Недалеко них горів огонь; в ясних днях губила ся барва поломіни в сяєві сонця і лише сивий дим сьвідчив, що она палахкотїла, зростаючи жадібно в гору — і тут варили свою їду.

Заходячи в лїс або вертаючи з него з дровами, мусїла іти попри них. Сїдала коло них, а що запалювала тут звичайно свою люльку, подїливши ся нераз своїм тютюном із ними, то розмова ішла їм дуже легко. Знали найменьшу подробицю з єї житя, а она з їх. Они що року лїтом товкли тут камінє, майже лиш з того удержували ся, а она що року кождою порою ходила поміж Рунґа і Маґуру.

— Ви знов у лїс, Параско? — сликне нераз чорний циган і блисне на неї своїми очима зпід капелюха. — Кого шукаєте?

А она сьміє ся. — Золото! — каже.

— Золото? Не золотого?

— Ба, золотого, золотого! Я й забула, бадіко — і розсьміє ся ще більше.

— Адіт, — каже він — ще сказить ся нам гуцулка — і сплюнувши, ніби заклене жіночу вдачу, що від неї супокій мов від чорта утікає.

— Мовчи, мой! — обзиває ся єго жінка, страшна як чарівниця, з розпатланим волосєм, огняними очима, а на грудях розчіпленою сорочкою. — Она, сарака, далї згорбить ся від того золота, що єго двигає майже не щодня на плечах, щоби було чим запалити.

— То най собі приведе золотого і він буде за ню носити! Не ліпше, Параско?

— Поломив би він ноги свої, заким би прийшов до моєї хати! — ніби закляла Параска і вже сїдає коло циганської родини.

— Так? А ще передвчера казали ви, що як би трафив ся вам який чоловік, то взяли би єго зараз до хати... чи не так?

— Та відтак! Казала — не збрехала! — відрізує она.

— І який же мав би він бути? Може такий, як я? — жартує циган весело.

— Ігі!... поганий циганиско! — і сплюнула.

Цигани зареготали ся.

— То який, Парасочко?

— Відчепіть ся від мене, або я судільниця? Який буде, такий най буде; не мені об тім розсуджувати; мовчіть!

Закуривши люльку, спирає ся кокетливо о назбиране галузє, пакає і жде на циганські вигадки.

Мала сорок і кілька років і була вдовицею. З лиця чорнява, ще майже гарна, була сама тонка, майже ніжно збудована, жива, спритна; здавала ся далеко молодшою, а по єї дрібних руках не був би ніхто надіяв ся мужеської сили. Про ту силу любила дуже говорити.

-- Тепер вже она в мене нидіє, — розповідала раз о ній, — але як я була молодша!... Бувало підойму корець кукурудзів і дзвенькну на коня, що єму аж хребет зігне ся! Або назбираю в лісї дров, навалю на себе, що мені зпід них лиш ноги видко і не йду а біжу до дому. Тут гепну ними до землї, що хата задуднить; маю на чотири неділї чим палити! Люди дивують ся, а я сьмію ся. Вірите, чи нї? Або які я стоги складала... гей, гей! — І любує ся сама, а єї незвичайно живі, мудрі очи запалюють ся мов з внутрішного огню і ціле єї обличе молоднїє. — Ну, але тепер я вже ослабаю, вже скінчило ся!

Сего не каже она сумно. Не каже якимсь плаксивим, співчутя вимагаючим голосом, ли-

ше поважно, задумчиво, Був початок, то буде і конець, а — жаль — нехай єго вітри рознесуть!

— У кого складали ви стоги? — питав циган.

— У кого наймала ся? У покійного пана Куби, у тата теперішного молодого пана, що має одну гору за рікою — не знаєте єго?

— Знаємо. Волох! Се той, що купував людям пиво, коли хотїв, аби єго вибрали на бурмістра, і говорив людям, що він їх брат.

— Брат? — спитала, прижмурюючи очи. — А чому тепер не брат, коли вибрали другого? Ой, поганий він, не такий, як єго батько; вдав ся в маму, ба таки і каже, що Волох. Она з Молдави, тато єго говорив до нас по руски. Ей, добре було ще тогди, як жив єго тато і мав ще маєток! У него складала я стоги в горах!

А по хвилї живої задуми говорила дальше:

— Бувало, коло других стогів по два люда, а я коло свого сама. Вірите, чи нї? Сама складаю, сама утовчую єго і виробляю широкі та пишні такі, як хати. Пан Куба лиш зайде з боку, стане тай дивить ся. З годину дивить ся. Як видить, що я вже дуже зморю ся, тогди приступить і подасть тютюн: — Закури собі, Параско, ти в мене найлїпша робітниця!

— А ви, Параско?

— Я сїдаю під стіг, сьмію ся і курю!

— Ей Параско, Параско...

Она дивить ся хвильку на цигана і грозить єму головою та очима.

Ей бадіко, бадіко! не з такого я роду!— і сплюнувши, встає і йде з своїм тягаром до своєї хати...

Єї хата — звичайна хата селянська з приспою, коло вікон оббілена. Коло хати город, а в городї всячина. Овочеві дерева, огородовина, соняшники, цьвіти, васильок, а жовтих звоздиків цїлі дві грядки. Сильний їх запах аж морочить. Она сама. В неї нїколи дїтий не було; она любує ся кождою квіткою з окрема.

— Я люблю, щоби так всего було, се весело так! — говорить, коли хто подивляє єї город. А хоть і в нїм нїчого особлившого нема, їй він немов рай. В недїлю по обідї лягає під грушку. Коло неї пес, кіт, двоєтроє курят, і так лежить і курить або спить. Товариства не шукає; говорити нї з сим нї з тим не любить; до сусїдів лиш дуже рідко заходить, а коли зайде, то обгляне ся вперед добре, заким де усяде, або що в рот возьме.

— Параска дуже джінґаш!*) — говорять

---

*) делїкатна, вражлива — по волоски.

мов уражено сусїди Волохи. — Роздивлює ся мов панї, як прийде в хату; най лїпше в себе розгляне ся, там скорше найде щось погане, як в нас!

Але їй то байдуже. Она бридить ся чогось, хоть н. пр. в волоских хатах дуже чисто — і не таїть того.

Збирають ся єї чим угостити, она вже на порозї. — Забула курята загнати на подвірє — вимовляє ся — що пропаде яке. — І спішить до дому.

— От, коли-б у вас яка дитинка — скаже до неї сусїдка, — то вам би веселїйше було.

— Може би і було ще веселїйше! — відказує она — але як би мало бути яке погане... ей Боже! нї, поганих або нечистих і на очи не хочу видїти!

— Але так вам сумно...

— Менї не сумно.

І она говорить правду. Її нїколо не смутно. Навіть в зимі, де сама по тижневи сидить і людини не бачить, — їй не смутно. Сидить, пряде, курить, говорить до кота, до собачки, до своїх пещених курий, сьміє ся до них, ворожить в карти, в кукурудзи, і їй не смутно. Вечерами, як сніг бє до дрібних вікон єї хатини, вітер гомонить беззвучним голосом своїм, она сидить, скуливши ся коло печі,

з люлькою в роті і слухає чогось. Сильний шум валить воздухом. Валить з Рунґа і Маґури, як хмари птахів, а вітер розносить єго. Рунґ і Маґура погнївали ся... їй не страшно. Запукає хто до дверий, она й не ворухне ся з місця.

— Хто там? — питає рівним сьміливим голосом — і не отворить, доки не дізнасть ся докладно, хто і чого прийшов. Їй лиш лінка встати з вигідного теплого місця, — але щоб лякала ся чого, то ні.

Думка — то в неї — сон.

Все, що видумає, толкує собі: — Се дав Бог мені такий сон...

В неї є і сестра. Старша від неї, Текля, гарна, як она, так само бездітна вдовиця, як она, але она єї не любить. Они і не мешкають разом. Від чясу, як Текля старала ся відбити від неї Малининого сина, она стратила для неї серце.

Впрочім она...

Зажартує до неї хто небуть з чоловіків або з парубків, она вже зараз бере ся до єго ременя і шукає за мошенкою за тютюном... безлична!

Кілько разів давав *їй* пан Куба тютюн — гей-гей! де би она була зайшла, як би була хотіла!... але в неї було лице...

В єї хаті непорядок і убожество.

Довга дубова лавиця, з почорнілих дощок збите ліжко, такий самий стіл, груба неповоротна скриня, — на жердці недбало завішені річи — і то майже все. За те стіни майже повні. Барвні малюнки, яскраві папері, стяжки, деревяні хрестики, горнятка, засохлі цьвіти, а в вікні понсові цвитучі цьвіти, що тиснуть ся надармо до замарганого шкла по дрібку сонця.

Між всім тим і завсігди оживлена — она. Сидить і або пряде, а як ні, то вирізує з дерева що небудь. Хрести, ложки, мисочки або що небудь иньше дрібне, що їй на думку прийде.

— Хто вас вивчив таке робити? — питали єї раз.

— Хто! — каже здивована. — Сама з себе! Так сидіти — не вдам. Як возьму дерево в руки, оно вже і само виправить ся.

Одного разу схоронила ся в неї одна пані перед дощем. Побачивши, що она пряде гарно, і дізнавши ся, що она переберає і для других прясти, — приносила їй вже відтак роботу і заплату сама до дому. Від часу до часу дарувала їй тютюну, завваживши, що се приводило єї в дуже балакливий настрій. Гуцулка привязала ся до неї мов дитина, а коли єї одного разу не було довший час дома і она побачила єї відтак несподівано на до-

розї, з превеликої утїхи поцїлувала єї, на велике зчудоване панї, в самі уста!

— Аж менї полекшало, що побачила вас знов! — говорила утїшно. — Прийдїть до мене на вишнї. Саме тепер зрілі — запрошувала щиро паню.

— А принести вам і тютюну? Чи ви може вже перестали курити? — питала нїби поважно панї...

— Ой де перестала! — відповіла она майже з переляком — ще більше злюбила!

— Так? Ну, то я прийду і принесу вам пачку, а ви приладьте велику китицю жовтих звоздиків... вже десь розцвили ся у вас!...

— Ще і як! — хвалить ся — такі великі в них головки і пишні... що — ей Боже!

Другого дня по обідї вертала панї з проходу і вступила до неї. Застала єї, як шила. Слухала єї балаканки, а відтак спитала:

— Чому я в вас нїколи не бачу вишиваної сорочки, Параско? В гуцулок прецїнь завсїгди білє вишиване.

Она змішала ся трохи.

— Та десь там є — відповіла і поглянула по хатї, таким поглядом, що з него видїло ся відразу, що „нема.“ Відтак додала усьміхнувши ся: — Аж тепер я вас оббрехала! В мене нема писаних сорочок! не люблю вишивати — тай так. І за дївчини не

робила я сего ніколи. Бувало виперу файно, щоб біліла як сніг, і так вбираю. Жіночих робіт я не любила і, таки скажу по правді, не люблю і тепер. Вірите, чи ні? — Вигляд єї хати сьвідчив о правді єї слів.

— А що-ж ви таке любили? — питає пані.

— А що! челядиньскі, мужескі роботи. Треба граблї зробити, — зроблю, треба дров врубати, — врубаю. Піти з кіньми до коваля, — піду. Коновку збити, — зібю! Кілько разів ловила я конї у пана Куби на полонинї — гей, гей!...

А відтак розсьміяла ся весело.

— Чому ви сьмієте ся?

— Бо згадала, як нераз бувало. Я заводила кумедию! — Єї очи розпалювали ся, мінили ся, молоднїла під очима або лучше сказати: не перестала бути молодою.

— Хлопцям голову завертала — не так?

Кутики єї уст здрігнули ся свавільно. — „Та дуріли!“ — відповіла і тими словами оповіла одну часть своєї історії.

Якою гарною мусїла она бути! І не лише лицем, що сьвідчило ще тепер о колишнїй майже інтелїґентній, між тим простим народом незвичайної красї; але ще якоюсь иньшою, внутрішною красою, повною дикого, невиробленого артизму і вічної молодости,

що пробивали ся ще до тепер однаково сильно в кождім єї слові, в погляді єї мудрих блискучих очий, в кождім руху єї стрункої постаті, а найбільше в живих рухах єї голови, що все прибрана кокетливо в червоно-квітчасту хустку, приковувала несьвідомо погляд до себе. Не мала ні крихти в собі з тої грубости, що пятнує ся словом „мужицтво,“ з котрим ніяк не може ані погодити ся, ані зілляти ся тонке чуство.

— Завертала! — повторила пані — а на остатку вийшла за старого, за вдівця. — Не так, Параско? Ваш чоловік був вдовець?

Она подивила ся проникливо на паню.

— Та відтак! Вдовець не чоловік? Ну — додала в кінци — вийшла, але така була вже воля Божа і судільниць!

— А ваша ні? — подразнила єї пані.

— Або я знаю? От зійшли ся з противних сторін сьвіта, щоби таки тутки побрати ся. Він чоловік сороклїтний і я тогди девятьнайцятьлїтна дївчина. Мала щастє, тай вже. Єго не кождий має, иньше то таке безщасне, що обходи єго здалека, щоб не перейшло на тебе. В мене оно було, змалку було вже.

— Про ваше щастє ви мені ніколи не говорили, Параско, — каже пані, усьміхаючись.

— Не розказувала, бо не питали.

— Ну, то закуріть собі, а руки най спічнуть трохи. Я буду слухати...

— Говорити не велике діло! — відповіла байдужно, а відтак набила свою коротку люльку, пакала довший час мовчки, заким тютюн не запалив ся і стала оповідати. Жила від девятого року свого житя у своєї нанашки. Наймала ся в своїм селї і на службу, а що роботи не бояла ся нїколи, було їй всюди добре. В пятьнайцятім роцї „поховала“ родичів. Єї батько був великий майстер — будував церкви — а цїлий єї рід славний. Два сини одного єї вуйка були таки дуже славні. Файні були оба і все разом держали ся. Оба витесували з дерева скрипки, сїдла, боклаги; а одного разу пішли оба в лїс рубати дерево; дерево зломило ся і убило обох. Убило на місци. Їх і поховали разом в одну яму... А один знов, вуйкового сина син, Андрій єму на імя, і она єму тїтка, — той вже найславнїйший зі всїх. Дещо з того, що він витесував, забрав цїсарський син. З такого роду она і не з буковиньский гуцулів.

— Одної днини — оповідала — казала менї нанашка, аби в велике пущенє — саме з недїлї на понедїлок — покласти всї тоті річи, що носить ся того дня, т. є. в недїлю — під подушку, і що той, що Богом суджений, прийде в снї.

Я так зробила.

Все, що мала, носила того дня на собі, уклала під подушку і лягла спати.

І снило ся мені.

Снить ся мені, що іду на гору з бесагами; в бесагах сїно. Іду високою горою в траві по пояс в лїс, а лїс сухий. Висохлий такий до найменьшої галузки, аж порудїв. Смутно так, тихо... Роздивлюю ся, — а передо мною взяла ся звідкись брама. З неї виходить чоловік, нї старий, нї молодий, і несе місяць в руках, викручує ним. Став перед мною і поклав менї руки на голову тай каже: „Дитино моя! яку гадку маєш, таку май. Будеш іти сїм миль і сїм годин і найдеш свого судженого!“ Тай щез! — Се снило ся менї. І минув собі час. Я не сидїла. Робила і служила, гарувала, бо була сила. Гей, що за сила була в мене! — Жию собі... що менї за біда? Лиш на однім місци не могла довго бути. Все мене кудись тягне; все я десь-би ішла; до Буковини заманило мене іти. А-якже, до Буковини на роботу, до сїна. Лїтом прошу сестру Теклю іти туди зо мною — она не хоче. Найме ся де небудь і там вже чипить, мов приросла. Але я все мала на думцї іти до Буковини, так присудили вже менї судїльницї.

Тай пішла.

На силу намовила сестру тай пішла з другими гуцулами на покоси до Вижниці, до Іспаса. Туди приїхав Ґаврісан з тутейших гір, з Брязої, заможний Волох, ґазда, що надзираз над ґраждами і полонинами пана Куби, і гай — намовляти нас всїх, кілько нас там було, до роботи до паньского сїна, до Буковини, до Брязої. Підо мною горить земля, щоб іти. Одні кажуть, що підуть, другі, що не підуть, треті міркують, сестра моя не хоче. А я... ей Боже! ішла би таки, як стою — вірите чи нї?

Звернув ся Ґаврісан до мене, тай змірив мене від голови до ніг.

— А ти, мой?

— Піду! — кажу.

— Добре!

Всї, що згодили ся їхати з ним, — поїхали таки зараз другого дня, а що нї, вернули до дому. Сестра моя вернула з ними, але пізнїйше злюбила тут.

Робимо ми коло сїна далеко в горах, косимо, громадимо, складаємо, дехто копиці, дехто стоги; тут складала я сама стоги, що Ґаврісан рот роззявлював! Коло других стогів по два люда, — я коло свого сама. Гей, що була я жвава! Сонце пече, землю розтопити хоче... очий годї на небо звернути, так бє з него спека, а в мене руки не вянуть.

Кров з твари туй-туй трисне, так розгріваю ся, але не перестаю, доки не скінчу. Пан Куба над'їде, — все верхом приходив — пустить коня пасти, а сам розкине ся край ліса, або на землю під який стіг в холод, кине капелюх з голови тай дивить ся на мене. Коло нікого не стояв він так довго, як коло мене! Відтак витягне свій тютюн, подасть і, „закури собі, Параско!“

Я курю — тай балакаємо. Він питає, а я відповідаю. Добрий був пан, він любив, як я сьміяла ся!

По роботї хочемо назад до дому вертати, ба, їдемо вже. Велика фіра, набита нашими людьми, — я з ними. Пустили ся в дорогу, сьпіваємо. Аж тут жене хтось за нами на кони. Ґаврісан!

— Параска най лишить ся! — кричить. — Параска назад! Пан казав...

Мусїли станути.

— Іди реготати ся! — дюґнув мене один парубок, що все сунув ся коло мене сидїти, — коли я рішила ся лишити ся в паньских ґраждах.

— Заздрість тобі? — кажу єму тай розсьмію ся, а всї за мною. Мабуть тріс зі злости, нїм заїхав до дому.

І добре було менї тут в Ґаврісана.

Роботу собі свою робю, весело мені, весело... ей Боже!

— В тобі жура не любить ся -- каже мені Ґаврісан.

— А я в неї і не найму ся — кажу єму. — Не вмію в тугу грати... І не навчила ся до сегоднїшної днини — вірите, чи нї? — —

Хто би не вірив!

З єї оживлених темних очий бє безжурність, з кождого руху, з інтонациї голосу сила непригнетеного житя, гумору, а заразом — дитиняча наівність!

— Сама з себе веселїю. Нїчо не дошкулює менї... моцна-м, гори розсаджувала би, — а тепер... Але й тепер я не дам ся! Хоть мої руки тепер не ті, що були, але й тепер як би хто прийшов... ну, най би прийшов! — Она підняла бистрим рухом стиснений дрібний кулак і погрозила ним.

— Овва, Параско! хтось би вашого кулака дуже бояв ся! — закинула панї.

— Бояв ся, не бояв ся, але я не бояла би ся! Мій кулак знали всї добре за-молоду, тай і в Ґаврісана. Нїхто не міг єго в мене отворити; і по два люда пробують і не можуть. Жаден парубок, жаден чоловік; я все за перстїнь закладала ся.

Один молодий чабан, Волох, файний,

моцний ґарґат,*) напосїв ся був отворити в мене кулак — за перстїнь. Дурів — додала знизеним голосом, усьміхаючи ся свавільно, тай сплюнула. „Отвориш ти єго в мене тогди, як курка запіє“ — кажу єму: а він лиш сказав: „гай-гай!“ і більше нїчо.

Трафило ся відтак, що я носила сіль до стини. Мабуть знаєте, що то „стина“? Чабанїя, де люди лїтують з вівцями, де їх доять і вурду і бриндзю робляуь. Збита з дощок колиба на якій небудь горі на пасовиску. Збігаю я вже з гори — сама одна, навкруги лїси, трави аж давлять... збігаю та сьпіваю собі голосно... Нараз чую: надлїтає луна, голосна... і тягне „у - - - х!!“

Дивлю ся на противну гору, де під лїсом безмежна левада, на нїй білїє ся товар, пасе ся, — а зпоміж него збігає нїби куля молодий чабаниско... Довге чорне волося телїпає ся єму коло шиї по плечах...

Пізнав мене. Ревнув, вибачте за слово, не до вас мовлячи, як бугай — ну, здурів...

Я помахала до него кулаками тай в ноги.

— Біжи, гадаю собі, здогониш ти мене, як поскакаєш головою за мною. А він таки збіг! Я спрятала ся за смереки, пукаю зо сьміху!

---

*) паробок.

Він станув тай роздивлює ся, як той вовк голодний.

— Ігі! — крикну я нараз тай виходжу з за деревини. „Сліпаку — я тут!“ Він кинув ся до мене — істиннний вовк.

— Тепер ти отвориш кулак — каже він, і дивить ся, як нечистий. Іскри сиплять ся сму з очий, в твари сам мінить ся.

— Не отворю — кажу.

— Отвориш!

— Не отворю!

— Будем видїти!

— Будем...

Він кинув ся як бішений на мене і відразу роздер на грудях сорочку. „Будем видїти!“ сопить, „хто запіє як кура,“ і валить до землї.

Тогди я... не дай Боже!... „мой, мой, мой!“ зойкнула лише і стала бороти ся. Борола ся на смерть!!

Що він моцний, розбішений, змагає ся звалити, а що я не даю ся!...

„Запієш ти, запієш!“ стогне і хапає за гортанку, щоб кинути до землї.

— Запієш ти! — я єму і як затну зубами в єго руку — аж заскавулїв!

Заскавулїв, а я зірвала ся на ноги тай до него!

Він до мене... аж страшний; відай вбити хотів, — але я не ждала і в лице єму геп! і вже не бою ся більше.

— Видиш, кулак? Видиш? — реву. — А зуби видиш? Як котюга пірву тебе, заїм, розшарпаю. мой, мой, мой!

А сама так і підійшла близько і дивлю ся на него, а з лютости — гину!...

Він стояв блїдий як смерть без капелюха, що злетїв єму з голови, і мовчав.

— Розбійнику, — кажу єму і махаю обома кулаками, — ти гадаєш, я з такого роду?

Ігі на тебе! Сплюнула і пішла.

Тогди він підняв капелюх з землї і вернув на гору. Я вже далеко була, далеко вже на хребтї другої гори, як він заграв в трембіту. Сумно грав він тогди. А відтак пізнїйше розказував Ґаврісанови, що плакав...

Такі були в мене отсї кулаки.

— І ви не бояли ся, Параско?

Она глянула на питаючу ще розпаленими очима. — Чого? — питала. — Нехай отсе боїть ся? — кликнула і вхопила бурливим рухом мале песятко, що спало скулене недалеко неї, і притиснула єго пристрастно до себе. — Отсе, коли я стеремкочу на него, як менї за богато дзявкотить; а не — я! —

І розсьміяла са вже мягким сьміхом. — Хто би був дурний бояти ся!...

* * *

У Ґаврісана була я до товару.

В мене коні та воли, а хатна робота мені байка.

Не довго потім, як я борола ся з чабаном, післав пан Куба звідси, з міста по мене. нехай прийду до него сюди до дому служити, наказував.

Я не хотіла.

Я не наймичка до міста, — кажу — а зарібниця. Піду, звідки-м прийшла. Дороги мені не страшно.

— Нехай прийде — каже — Параска сюди! Тут в мене є вдовець з єї краю, наймит — ґазда, Юрій, що єї засватає, і будуть разом в мене служити! —

— Най сватає, кого хоче — кажу. — Не піду.

І не пішлам.

Він знов прислав.

— Ні, — кажу — не піду. Або я що, аби ішла до него? Сьвіта не маю?

І з тим вже супокій. Вже ані не посилають, ані не питають. А мені добре. Дні злітають мені як птахи. Жури не знаю. Вже

що — а щастя дав мені Бог! Смуток відвернули судільниці від мене — і як кажуть — кого полюбили, душу золотом позолотили — щаслива!

— Сама з себе! — докінчила пані мов до себе...

— Або я знаю? Щаслива!

— Параско, коли ти заплачеш? — питає нераз Ґаврісан і лиш киває головою.

— Як сухий дощ стане падати — кажу — а поки що дайте на тютюн!

А він засьміє ся — дасть. Добрий був Ґаврісан, була бим пішла за него, але мав уже жінку. Носила ся в хустці і спідници, а ґаздиня була така, щораз! Всяку роботу знає, а за часом банує як за дитиною.

— Заплаче — каже Ґаврісаниха — як засватає ся з бідою!

— За парубків не йшла, — кажу — що сватало їх мене, і бідних і богачів, з пятьнайцять! — а за біду-б я йшла? Гей, гей, не з'їсть она мене!

— Видко, тобі житє сонце.

— Ну — кажу — сонце не сонце, але і не смуток. Раз снить ся мені сон. Сиджу десь ніби під якоюсь хатою і пряду білу куделю. Куделя біла як сніг, а нитка з неї вже срібна, а клубок ниток то вже срібло, якого й не бачила ніколи. Пряду. Нараз приходить

якась жидівка і сипле мені в полу повно булок. Се снило ся мені. А тепер слухайте. Тої самої ночи з пятниці на суботу снить Юрій у пана Куби в місті, що я прийшла до него і дала єму одну булку, а одну затримала собі. Ну, вірите ви отсе, чи ні? Тогди напер ся він іти конче по мене. Так вже єму судільниці заподіяли.

Пан Куба вже єму розповідав за мене.

Казав: „Возмеш єї за жінку, буду тебе до віку тримати; дівка як блискавиця, буде вам добре в мене.“ Иньшим разом клептав єму знов голову: „Возьми Параску, бо вхопить єї тобі другий зпід носа, як яструб курку!“

І він вибрав ся.

Забрав з собою одного товариша, що вже був перед тим у Ґаврісана та знав і мене, і прийшли до нас до Ґаврісана, до Брязої...

Я була саме тогди на горі в колибі. Пораю ся там з якоюсь роботою. Приходить єго товариш — він сам лишив ся у Ґаврісана в селї—станув на долинї і загремів: „Параско, ге-й!“ аж луна прокинула ся лїсом.

— Гей! — кличу назад.

— Ходи ста!

— Чого вам мене?

— Дай вогню до люльки!

— А ваш кремінь де?

— Загубив...

— А мій в воду упав!

Він закляв на долині, а я розсьміяла ся.

— Не йдеш?

— Вам вогню треба?

— Подаш в хаті. По тебе Юрий прийшов. Махай, чарівнице!

— Зачарувало-б тобі язик за твою новину! — гадаю собі тай з тим і стуманіла. — Прийшов! Що з того має бути?

Відтак не знала, як збігла в долину.

Знаю лиш того, що загубила свою люльку, що мені єї сам пан Куба дарував — так мені щось сьвіт завернуло. Встидно мені так, що — ей Боже! Ну, але йду. Входжу в хату, а він сидить, де лавки звязують ся! Як я то увиділа, по мені мороз пробіг. Се бо так, що як парубок хоче конче дівку взяти, то дивить ся, аби — як увійде в хату - усїв як найборше, де лавки споюють ся; тогди єму єї вже нїхто не відобє. Тогди я по хаті ходила, як по колїна в земли.

І не виджу, який він. Чи старий, чи молодий, чи файний, чи поганий! Щось мені очи заступило... чудно мені так — смерть...

А він їсть мене очима. І напер ся він, щоб я з ним ішла. Іти, тай іти, тай іти! Вже і з Ґаврісаном говорив і з Ґаврісанихою, вже розревів ся в ґраждах і волох-чабаниско, що

з ним била ся, вже всім він сам сказав, що по мене прийшов, лише жде, щоб я йшла.

І пішла я — вірите, чи ні?

— І на яке ти йдеш? — питає Ґаврісаниха.

— На боже — кажу їй.

— Ходить, як година по людях! — каже Ґаврісан, що не радо пускав мене від себе. — То тут, то там, не загріває місця нїгде!

— Загрію місце там, де менї захоче ся, кому що до мене? — кажу.

— А як трафиш зле?

— Не трафлю зле. Голови в бесагах не ношу, щоб не знала, що роблю. Не злюблю, верну вазад.

— Вже лїпше брати Ілию (чабаниска того)! — сварить Ґаврісаниха. — Хоть парубок як медвідь тай здатний до всего, а то — бойко!

— Або я йду за него? — кажу їй — От — іду!

Ґаврісан сплюнув. — Тьфу! — каже дївка здуріла.

— І не страшно тобі, мой?

— Чого? Сьвіт Божий, а не єго.

Не страшно менї. Чому не йти? гадаю собі. Піду тай подивлю ся на дуляну*), і так ще там не була. Там сидить пан Куба. Може дасть другу люльку; а тютюну певно що дасть! А у него не лишу ся, як не схочу. А

він що хвиля питає: „Ідеш вже, Параско? Ходи, роботу покинув“.

І пішли ми.

Я минали ми гору, де пасли ся вівці пана Куби тай Ґаврісана, грав чабаниско в трембіту. Грав таку тугу, що — ей Боже! Дивлю ся на гору — і не забуду єго.

Стоїть медведиско з чорним патлатим волосєм своїм — округ него вівці білі і чорні дрібнїють з трави... стоїть сам один тай плаче в трембіту... Грав, доки нас видів — а як зійшли з єго очий — як погнав голосом почерез гори „у-х!...“ аж в серцю відбило са. Тілько і виділа я єго.

— Що се? — питає Юрий тай дивить ся боком.

— Се чабан за Параскою! — каже єго товариш. — Злюбив єї.

— Чому-ж ти за него не пішла? — звернув ся відтак хутко до мене, а на Юрія кривить лицем.

— Банно вам? — кажу.

— Ящірко!...

— Не мала волї до него!

І йшли ми.

Я йшла за ними, як слїпий за видющим. Ідемо... они оба наперед, а я ззаду за ними.

---

*) місто.

Слухаю, а они кажуть по волоски, аби я не розуміла, а я розуміла все — привчила ся з чабаном, лиш не вміла говорити, — кажуть: „Ведім єї верхами та вузинами, а не дорогою, щоби не втікла назад...“ А я підняла добре голову — тай стрілила округ себе очима. „Гай, гай! — погадала — я не сліпа, а ноги мої не пара вашим. Не схочу лишити ся — найду собі спряток!“ — І запамятала собі добре, куди мене вели...

В вечер прийшли ми до дудяни і до одної хати. Тут розпрощав ся з нами товариш і пішов далї. Юрій отвирає хату.

— Тек ми не йдемо до пана Куби? — питаю.

— Чого до него? Ти гадаєш — каже він — я привів тебе для пана Куби? Я знаю, що він того хотїв, але я не хочу. Найде собі другу наймичку, не жури ся!

— А менї що за него журити ся? — відповідаю — тай лиш згадала люльку... був би дав! Відтак каже: „Тепер ми вже дома. Ґаздуй здорова! Вари їсти!“ І дав яєць і масла і молока.

— Не діждеш ти сего, аби я тобі їсти варила! — гадаю собі, а відтак встала, розгорнула ся тай зварила.

При вечері нас лиш двоє. Далї нї живої душі, нї пса, нї кота, нї курки. — Їда менї

в рот не йде — встидно менї так, що... ей Боже!

Їла, а на него так як би й не дивила ся. При вечері каже він менї, що Бог вігадав пару!

Я мовчу. Най буде і так; що менї до того?

Відтак полягали спати.

Він казав, що трудний, а я — ну, що правда, тяжка тай довга була се ніч для мене! Снила ся Гаврісаниха, що сварила заєдно: „на яке ти ідеш“? А відтак чабан снив ся, що стояв самий на горі під лїсом між вівцями білими і чорними і плакав в трембіту . . . а потому, що намагав ся отворити кулав тай дивив до землї . . .

Рано мов не та встала.

Рано прийшов єго брат і родина і кумнати — цїда кумпанїя.

Єго брат побачив мене і сказав лиш отсе слово: „Добре ти зробив, Юрій, що привів отсю дївчину!“ — Всї прочі обступили мене і намавляли іти за него. Одна ґаздиня, що таки добре знала ся з ним, не мовлячи до вас, прибрана в намиста і срібні дукачі на шиї, в білїсенький рушник, з кучерями на чолї, говорила раз по раз: „Іди за Юрія, будем жити як сестри“.

Я лиш сказала: „Без церкви не буду з ним жити;“ лиш то — а він зже за шапку, тай до панотця пішов. Він пішов, а я ходжу по хаті тай по подвірку — і гадаю: „Утікати варе — чи йти за него? Ґаврісан прийме, бо я в него права рука до товару, але там чабан... скаже погане слово — соромно буде, встидно... Вже таки лишу ся. Тай чому і не лишити ся? Не з своєї голови прийшла я тут: се подійка судільниць... Тай оно таки і не зле тут. Хата, гроші є, корова є, а села дівочого нема“!

Так розгадувала я собі; тай пішла.

На весіла прилагодила все файно; мяса, цілого барана, голубців, ведро горівки, все, що треба, а сама пішла до слюбу. Ішла я до слюбу як по коліна в земли — чому? — не знаю.

Приходимо з слюбу, а горшки порожні!

Кумпанія все зіла! тота, що дома лишила ся, — зіла, а може і покрала; Бог сьвятий єї знає. А я закотила рукави і справила другий обід, і аж тогди будо все добре.

І прожила я з Юрієм сімнайцять років. Добрий був чоловік; не бив мене ніколи. Лиш остатні три роки було мені тяжко. Пив, а роботу ненавидів. Як спорню роботу, то спорнена, а як ні, — то ні. Відтак помер.

Отсю хатчину, що єї тепер маю, ми обоє запрацювали. Тай добре, що є.

Замовкла і витрясла попіл з люльки.

— Тепер ви так самі, Параско, — заговорила пані по довшій мовчанці.

— Та сама. І здвигнула байдужно плечима.

— І не скучно вам, от так завсїгди самій сидїти?

— Не скучно. Роблю роботу, в хатї, по надвірку — курю — і не скучно менї нїколи. — Ей, де скучно! — додала так, як би собі глузувала з чогось.

— А в зимі?

— Тай в зимі так. Ходжу по дрова, пряду, деру пірє. Маю карти — ворожу... все в недїлю по обідї ворожу; а нераз і в вечер, як є час.

— Хто вас навчив ворожити?

— Сама. Сиджу сама — тай гадаю про одно і друге; дещо каже менї сон, дещо вгадую сама з себе — і добре менї з тим. Коби не дрова, не знала би я, що біда; лиш за них менї тяжко. Гірко носити!

Она мала звихнену ногу і ходячи куляла.

— З чого у вас нога слаба, Параско!... — спитала панї, розцїкавлена оповіданєм гуцулки.

Она зморщила на одну хвилю чоло.

— Та се той проклятий винен, — сказала, не підносячи понурого погляду.

— Хто?

— Таже Малинин син і моя сестра...

— Та якже так, Параско?

— Та так.

— То розкажіть ¡

— Нема що слухати...

А відтак оповіла.

З єї слів, сим разом скупо складаних, виходило, що жила з тим „Малининим сином“, і любила єго, хоть слово „любов“ не переходило єї уста. Єї сестра Текля хотїла молодого гарного волоха до себе притягнути і споганювала єї ріжними видумками. Старала ся приподобати ся єму, затягаючи єго раз в раз до коршми, купувала горівки, давала гроший, заберала крадьком єго білє прати, а навіть деколи і до дому ночувати не пускала...

Дійшло до того, що змовили ся одного разу збавити єї житя, щоб засїсти опісля в єї хатї та розґаздувати ся! Він був бідний зарібник, а она також не мала хати. Наймала якусь дрантиву хатчину, заробляла, а що заробила, легко пропускала. Він, старої Малини син, котра — що правда — добра була жінка і дарувала їй карти, з котрих воро-

жить і до сегодне — змовив ся отже одного разу з Теклею, вислати єї, Параску, на другий сьвіт. Післав єї до „moara draculuї“ *) коло пасовиска Шандру, щоб довідала ся, в котрих днях мелять там дурно, щоб відтак або він або она занесли там кукурудзу змолоти. Там мав дуже добрий млин бути, що молов в деяких днях для бідних дурно. Дорога туди мала бути лиха і тому молов мельник вже і дурно, щоб люди в єго млин приходили. Від міста лежав щось чотири милї далеко, або може і дальше...

І пішла она.

Ішла, як казав. Наперед дорогою, що тягла ся між красними левадами, пасовисками, веселими, зеленими як рай; відтак уже легшою і вузшою дорогою між горами. Ішла довго, — нїгде анї хатини, нїгде людского знаку -- пустинею, а відтак.., ну відтак і зайшла куди післав!

З гір, між котрими ішла сама-самісїнька не здибавши нї одної душі людської, вийша нараз в лїс. І не був се лїс, як той, що покриває Маґуру або Рунґа, веселий, доступний — але такий як би єго засїяла сама рука Бога сьвятого — коли творила сьвіт. Старий, густий, як сито, а темний... ей Боже! Єго

*) Чортівский млин.

шум заливає воздух і голосний такий, що таки падай і моли ся, щоби що нечисте не вхопило. І нема ні дороги ні стежки, що вела би крізь той ліс, лише потік. Тим потоком мала она зайти аж до млина.

Іде тою водою.

В воді камінє велике, гостре, годі йти; вода рвуча, ровпінена, а зимна! — переморожує до кости, ломить ноги! А вилїзе з неї, поступить краєм ліса кілка кроків, щоби загріти ся в ноги, бо сонце тут ніколи не доходить, то так і спішить назад у воду. Край ліса, де земля якась перемочена, виростає таке, що переросло і розум людский; а високе, а буйне, а сильне... а она боса!... ну!

Лежить дерево грубе — як пів хати — звалене Бог знає ким — хоч єго переступити, а оно під ногами тріс! і она паде в него по пояс... спорохнявіле! Старе, пережило своє, упало до землї, де розсипує ся нетикане; нетикане і соняшним промінєм...

Гей, гей, гей, що за дорога!! — але так ішла она, та най не каже як довго. Виходить з того ліса як з зимної ночі — і входить між дві височезні камянї стїни, що мов ждуть на яку людську душу, аби єї таки зараз здушити. Так близько стоять себе. Она одна, а може і ще така одна, як она, могли би поруч себе йти — більше нїхто. Вже як

тут холодно... зима, тай годі! І як же-ж? В воді холод, над водою холод, сонце і звідси щезло... що за нещастє? Чи она зблудила? Не зайшла, як було треба? Що за нечисте провадить єї?

Він казав, що дорога погана, але що відтак уже добра, нехай лиш иде, не затримує ся нїгде... а вже в млинї собі спочине тай переночує!

Коли йти, то йти. Лиха дорога не велике дїло, лихої дороги їй і не страшно, лише тут страшно... але що вже робити? Вже най наступить конець. Она вже хоче іти до кінця, вже не має супокою, аби побачила раз той млин. І чудно їй і скучно... нї не здибує нїчого... навіть слїду людського... де, де вже слїду людського! Курила би, щоб на души стало лекше, бо і на душу укладає ся що раз більше якась погань, але і люльки не має. Падала з кілька разів, а люлька десь випала з запаски.

Гей, іде она, сарака, йде! Може прецїнь сонце засьвітить раз, повіє звідкись якимсь теплом, она так перемерзла! Серед лїта, серед днини перемерзла до кости — вірить се хто, чи нї?

Яка мара збудувала тут млин? Який хосен з него і хто буде йти такою дорогою? Тут нї саньми, нї возом, нї волами, нї кіньми.

Тут конець сьвіта, а рай хиба диким птахам та медведям... ігі!

Скінчила ся скалиста стіна.

Вийшла з них мов з брами. Вийшла, станула — тай остовпіла. Що перед нею? перед нею знов ліс. Той самий ліс, що єго минула, темний, широкий — розрослий на віки, а тихий! Ні, він заклятий, бо що се за шум літав у воздусї? Она-ж ніколи не чула такого сильного шуму, скілько і перейшла лісів, як тут. Давить, наливає ся в уха, гуде, а проте — тихо — ей Боже! Тишина душу витягає в себе... А з ліса вже десь недалеко... перед нею вганяють ся в гору... дві височенні скали... Рарев! *)

. . . . . .

Стоїть і дивить ся.

Видить: верхи, скали позолочені, саме тепер заходить сонце, над лїсом уже ніч звисає — більше нїчо; хиба знов ліс... Єї душу щось затьмило і розяснило, мов прошибла єї лиха блискавиця, а в серце пірнуло ножем... с е чортівский млин, се є г о шум заливає воздух, як меле!...

Зойкнула.

Здурив єї. Вислав сюди, щоби заблудила, голову зломила, щоб єї дикий звір пір-

---

*) Pietrele doamnei коло Кімполюнґа.

вав, або щоб єї сам нечистий вхопив... мой, мой, мой!

В нїй розгуляла ся злість і розперла душу, і она майже не памятала себе. Де він, щоб єго убила? розтріскала до онтої скали на порох, а птахи, що он плавають, вибрали очи! отсими своїми руками вбила, задавила би, як гадюку... І як стояла коло старої обємистої смереки, так і вдарила своєю головою до неї. Най она згине, най зараз згине, коли вже на таке зійшло!... — Відтак обглянула ся. І не знала, чи їй в очах сьвіт потемнїв, чи се вже ніч спадала.

Ніч спадала...

...Ей Боже!

І прокляла она єго тут. І в добру годину прокляла она єго: сам Бог чи нечисті вложили їй той проклін в губи, бо він достиг єго. Притиснула руки до голови, аби не здуріла, або може вже здуріла! І знає і не знає, що з нею діє ся. Що тепер робити? Ночувати тут, чи йти далї? Она вже знає, що млина нема тут жадного і що те все, що бачить і чує, є той „чортівский млин“!

А ночувати а йти — все одно. Смерть тут і там. Як ночувати в тім пеклї, де чорти в днину мелять? Волосє стає їй нараз дубом... настане північ і она без сьвічки умре! ох, як їй тяжко! У грудях мов кров накипі-

ла; накипіла небога з злости, жалю і страху. Округ неї темінь і спадає щось як хмара; страшно так... з ліса лише сама чернь . . . смерть!

Але як уже має бути, то най буде! Вже ліпше назад вертати. Як має перед собою ще дни і години, перебуде все. Доси мала она завсїгди щастє. Може не покине єї і тепер! Єї ноги зболїли; сама майже тремтить з холоду і огріває єї хиба жадоба вбити єго, — а тепер знов у воду! Коби хоть місяць засьвітив, але чи побачить она єго між тими камяними стїнами, між котрі назад увійде?...

Як перейшла стїни, місяць уже сьвітив. Она-ж зпоміж стїн знову в ліс. Було лячно в день іти, а в ночи — най не каже!

І знов іде водою: іде на слїпо. Місця, котрі обминала за дня, — тепер для неї однакові. Знає лиш, що йдучи водою не зблудить і що їй лекше на души, коли чує єї булькіт. Часом прокраде ся місячне сьвітло крізь гилє — а оно таке густе, як сїтка — померехкотить не водї — і тілько і блиску. Тогди побачить, що лїзе саме на гострий камінь, котрий жде, мов туман, щоби вдарила ся в него, але що їй вже ноги! не чує їх вже. Обтовкла їх так, що як би в днину, то може би і побачила, як єї кров закрасила воду.

Відтак знов падала по пояс в спорохнявілі дерева. Роздерла собі руку, є ще от тут знак, а як видобувала ся з одного, то по єї руці проховзнуло ся блискавкою щось вогке, холодне, що й тепер нею стрясає.

Лиш одного она собі не пригадує — чи шумів ліс? І чи так само, як за скалистою брамою? Відай, що ні. І она собі вирахувала, що як вийде з сего страшного ліса, настане північ. Тогди або загине, або буде жити. Не обглядала ся: їй здавало ся, що несе щось страшно тяжке на плечах і що єї туй-туй щось до сьміху заскобоче, А може й несла що — чи она знає?

Де дерева рідшали і саме близько над водою, тиснуло ся щось з ліса; прозорі білі страхопуди. Виростали з землї і розлазили ся в гилю. Они тиснули ся на єї груди, щоб єї задавити, але як она то лиш зміркувала, валила в то кулаками і їй ставало лекше...

Коли виходила з ліса — не дай Боже нікому дожити такого — і обглянула ся у перше в єго глубінь, заскоботало єї щось так міцно, що она зареготала ся в голос, ні! що аж рикнула. І дав Бог сьвятий, що той регіт згубив ся вперед в лісї, а відтак добив ся чутнй знов до неї і привів єї до розуму. Їй хотїло щось розум відобрати — тото, що сидїло їй на плечах і скоботало і що она

через чїлий лїс несла... вірить їй отсе хто, чи нї?

Ну, але відтак, як стала она бічи! Бігла, бігла, цїлу дорогу бігла, що тягла ся вже межи горами, аж доки не прибігла на пасовиска і левади. Тут стояли десь-не-десь колиби, коло котрих товар, збитий в громаду, ночував, і аж тут їй полекшало.

Тут сьвітив мїсяць ясно, як у днину, і она увидїла сьвіт. Увидїла гори, як їх бачила з полудня, небо, що було засїяне сьвятими зорями, а раз забрехала навіть і якась собака, що ночувала коло товару і сей брехіт успокоїв єї, як людський голос...

Всюди тихо... страшний шум пропав — видко, тут Божа сила панувала...

. . . . . .

Але вже від тепер она не могла бічи. З єї ніг щезла десь сила, мов лишила ся десь — і она ледви могла волїкти ся. Заночувати не хотїла нїгде. Як-же їй відтак зранку вертати дорогою і попри хати знакомих ґаздинь? Що розказувати за обкровавлені ноги, за пошматовану, замочену одежу і що она мов дївча без хустки вертає? А єї гарна червона хустка — гей гей, де она! може добре в чортівських руках!

І волїкла ся она, поволи, поволи мов слїпа, або збита, або сама стариня, і доволїкла ся до своєї хати.

Пришкутульгавши до воріт, заздріла у вікнї сьвітло. Він був дома. Приступила до вікон, заглянула, видить: на єї постелї розканула ся Текля, єї сестра; розпатлана, погана — спить; а він сидить коло неї і щось зашиває... Нею аж стрясло щось... ноги почали телепати ся... а з самого серця єї підійшло щось аж до голови — щось страшне. Їй захотїло ся підпалити хату, або заподїяти щось, щоби і єго і єї стратило — але відтак відійшло, як би чиєюсь рукою зняло. Не чула більше нї жалю, нї болю. Їй було все байдуже. Була лише зморена, обезсилена; чула біль в цїлім тїлї, а ноги... в них тьохкало, як клевцем...

В голові шуміло... поганий той шум лїсний закрав ся їй в голову і якесь дзвоненє пробивало ся крізь него.

І поволїкла ся до шопи, що притикала до хати, заслонена густою вишнею; кинула сердак, киптарик з себе, повалила ся на то, перехрестила ся і уснула... Коли пробудила ся зранку і встала, було в хатї порожно. Нї єї, нї єго не було. І спала она ще цїлу днину і цїлу ніч, а коли на другий ранок встала,

була здоров і погідна, як тогди, коли вибирала ся в дорогу на смерть.

— А як він прийшов, Параско? — питала пані.

— Як він прийшов, — розказувала — то она саме тогди давала курем їсти. Кинув на неї очима і сплюнув.

— А що — каже, — була в moara dra-cului? коли будуть молоти?

— Змололи би тебе гріхи твої! — каже она єму і більще нічо. І не говорила она до него через пять день; не казала єму забирати ся і не казала лишати ся. Їсти не варила, сьвітла — коли приходив у вечір — не сьвітила, а коли в неділю казав, що не має чистого шматя, она лише казала: „Мене нема!“

— А Текля?

А Текля як прийшла, то єї дюґнуло як сто язиків гадячих. Она зірвала ся тай за барду.

— Підеш з моєї хат, суко? — закричала.

— Ігі на тебе! ти здуріла? — каже она тай витріщила свої пульки на ню.

— Підеш! підеш! — кричить она все своє. — Зараз буде смерть твоя і моя! — І вже їй щось руку здіймає всадити їй барду в голову. — Але дав Бог, що она пішла, і гріх відвернув ся від неї. Кинула она барду під піч на дрова тай утерла піт з чола... ей Боже!

Пятого дня іде она в місто.

Він здогонює єї.

— Дай два банки! — каже їй.

— Не дам.

— Але! — каже, тай ще сьміє ся з неї.

Она нічо.

— Не даш, мой?

— Не дам.

Він сплюнув і засунув капелюх назад.

— Не даш?

— Не дам!

Тогди він їй в лице — трас! на маєш! Сьвіт закрутив ся з нею, потемнів, потемнів — іскри поперед очи перелетіли — упала!

Тогди пірвав він єї за ногу, закинув на плечі, як бесаги, і поніс до дому. Тут гепнув нею на приспу — гинь!

Як пробудила ся она і хотіла встати, видить; встати не може. Нога спухла, болить — хто не знає того болю, нехай не зазнає. — І прокляла она єго другий раз. І в добру годину прокляла єго; сам Бог, чи нечистий всадили їй той проклін в губи, бо він достиг єго...

За тижень вернув.

Звідки? Не знає. Не питає. Вже она для него серця не має і жде лише, щоби проклін достиг єго.

— Добрий вечер...

— Добрий вечер.

І більше нічо. Ходить по хаті — ні, вже шкутульгає з палицею, шукає собі подійки, а до него як би води в рот набрала.

— Параско, не маєш що їсти? — питає він, а самий кидає ся зморений на постіль.

— Їж, щось наварив собі! — каже она єму.

І лежить він, лежить... а відтак як зачне плакати! гудів, як пострілений вовк. А она нічо: плач — гадає собі — доки не загасиш пекла під собою: вже я для тебе серця не маю!

Цілу ніч переплакав він. І на другу днину плакав. Ходив, збирав своє шматє, наколов їй дров — а все плаче. Скінчила ся днина. В вечер каже:

— Параско, я йду до Дорної-Ватри на роботу до трачки; бувай здорова!

— Ідіть здорові она єму. — Най вам Бог помагає!

І пішов.

Як пішов, так не вернув і до сегоднійшої днини.

— Що-ж з ним стало ся, Параско?

— Та що! — відповіла — не пішов до Дорної! Обікрав тут одного жида, таки того, де заходили з Теклею пити, тай утік до

Молдави. Утїкаючи зломив руку і протратив всї грощі. — Так тобі Бог дав, сказала я, коли се почула, — дав Бог за мене. Ти менї ногу зломив, а Бог тобі руку! — Стара Малина, єго мама, плакала тай казала, що він калїка на віки і ходить по жебрах! Ну, але так хотїв.

— Ой, Параско, ви й не знали, кого мали в себе! — каже панї. — Ще був би вас коли вбив!

Она похитала головою тай усьміхнула ся.

— Та що був би з мене взяв? Я бідна, а моє тїло не був би обміняв за гроші. Заким би мене був вбив, я була би єго удушила. Не бою ся! — сказала.

— Не боїте ся! а все-таки — от, і здурив вас і ногу вам збавив.

— Ну — каже она, здвигаючи плечима, — се може і судїльницї так усудили. З-за мене покарав єго Бог. Через одно і друге.

— А з Теклею як? Не помирили ся?

Она сплюнула і почала знов люльку набивати.

— Та що мала я з нею робити? Присунула ся знов до мене, заговорила, а я і приймила знов у хату. Сестра, хоть як, чи лиха чи добра, а все сестра. Жию з нею про людське око, аби не говорили, але серця для неї

більше не маю. За тиждень в тоту саму дни-ну, що я єї мала вбити, взяла она темну дити-ну — три роки дівчинка — до себе за свою. Видко, гризло єї сумлїнє за мене або може дав їй Бог сон, взяти сироту до себе. Тай добре зробила она, що послухала Божої во-лї, може прийде їй за те яка парть на тамтім сьвітї. — А оно слїпеньке таке, сьміє ся до неї; бідне таке, що... ей Боже! все нїби пря-де з нею враз...

— А відтак ви вже від тої пори самі жиєте, Параско?

— Та нїби сама, — сказала. Одного ра-зу приняла я була ще одного майстра до се-бе, також Волоха. Нї молодий, нї старий — вдовець; приняла єго в хату, гадаю: буде добрий, буде і єму добре; а заграє лихом, найдуть ся двері з хатї!

— Як ви можете нї з сего нї з того приймати до себе чужого чоловіка в хату? спитала панї з переляком. — І не страшно вам? Сама однїська жінка, як ви, й не моцна вже так...

Єі очи запалали і веселий усьміх пробіг єї лицем.

— Гей, гей, саміська жінка! або я в парі прийшла на сьвіт, щоб сама бояла ся? від-повіла. — Хто був зо мною, як ішла я за Юрія? Знала я єго? Прийшов, а я пішла.

Тай тогди таки ще і не знала, чи злюблю в него... пішла! Мала щастя. Менї нїколи не страшно. Так менї Бог дає, що не бою ся, все гадаю: що має бути, буде.

— Ну, і що-ж з майстром?

— Нїчо. Один час добре. Рано йде на роботу приходить в вечер. В вечер налагодить менї дров... помагає коло роботи і в хатї і по на двірку. Ну, добре, гадаю, буду мати на кого хату лишити, як умру! Але оно завернуло ся на иньше. Почав приходити пяний. І раз, і другий, і третїй. Виджу, зле! В ночи не спить, а гуторить аж ляк збирає. Встає, кричить, баламутить, знов лягає, знов встає... ей Боже! він на постелї, а я в кутї на лавцї коло дверий, скулю ся... не сплю цїлими ночами. А Бог все такий сон дає:

— Ще заріже тебе!

— Що робити? — гадаю. Відшукала мене біда тай розжила ся, бодай сконала! Журю ся, не сплю, а він своє. І не досить єму того, нї; він — ну... починає менї голову вітряками бити. Тогди я розлютила ся, що і не бачив мене таку, показала єму, з якого я роду тай віфурнула з хати! Щось з тиждень приходив ще в вечер, добував ся до хати, ковтав до дверий, але я не відчиняла. Розковтало би тобі голову! гадаю собі, тай і не рушаю ся зпід печі. Що менї за причи-

на тримати тебе в хаті, як ти мені не до вподоби? Нема людий на сьвіті? Звікую і сама, а не хочу... не журю ся, що не найду; найду!

Забрав ся.

І здибує він мене нераз то тут, то там, трактує тютюном і все мені говорить:

— Лєлічко, — каже — дуже мене за вами серце болить!

А я відказую: — Вас, бадіко, на мною серце болить, а мене за вами серце не болить! — Тай так. Тепер я знов сама. Жию, як приходить, часом добре, часом зле; як що час наднесе — вибраного нема. І як вже є, а щастя таки в мене є. На тютюн в мене все є; хотьби ґрейцар, хотьби два, а є!

— Ет щастє! — закинула пані з нетаєним глумом в голосї.

Она глянула на паню своїми мудрими живими очами.

— Як кому яке попаде ся! — сказала. — Сумувати, не сумую, бо не дав Бог за чим сумувати тай і не вдала-б то. Що згадаю, зроблю. Їсти маю що... весело мені... а може буде ще ліпше! Вже один мошняґ *) казав мені, що при мені дуже велике щастє. Ще як Юрій жив.

Одної днини збирали ми вишні. В су-

---

*) По волоски „дїд“, або „дуже старий чоловік“.

боту. Я на дереві — Юрій на земли; збирає, що впаде. Надходить мошняґ — просить що небудь. „Винеси єму миску муки!“ каже мені Юрій. — Я махнула на долину, винесла.

— Ну, каже він — вже як ти така милосерна, що пожалувала мене, то занеси се вже і до моєї хати; она не далеко звідси. За те вичитаю тобі з мого письма, яка в тебе доля.

Я віднесла, а він витяг з скринчини грубу книжку, стару таку, тай вичитав. Вичитав все, як було і що мало ще бути. Що я не звідси, і за Юрія, і за слабість, з чого, і все, все...

— В тебе — каже таке щастє, що не покине тебе ніколи. В душу поклав тобі Бог твоє щастє, щоб не могло тебе ніколи покинути; і так стоїть тобі до смерти: щастє, веселість, радість. Смутку нема. Вікуй здорова!

— Тому я кажу, що в мене щастє є.

По легкій задумі сказала: „Трафить ся мені щось добре, аби було на кого хату лишити і аби було до лиця — прийму. Не трафить ся, лишу ся на божу волю.

— Беріть сестру до себе!

— Сестру?... ей Боже! вже тогди я би без сьвічки вмерла. Ні, до неї мене не тягне. Буду сама. Сонце до моєї хати впаде!

І доси она ще сама.

Ґаздує, вештає ся по своїй хаті і своїм городї і гуртом тягнуть ся за нею єї собачка, кури, кіт і дві білі плекані безроги, котрі назвала іменами Іван і Параска.

Часом ходить на роботу до деяких ґаздів до сїна. Ся робота наймильша їй над все. В недїлю прибирає ся кокетливо і йде до церкви, а по обідї — або відвідає єї хто, а як нї, розпирає ся вигідно на приспі — коло себе своє звичайне товариство — і пакає люльку...

— Гай в місто! — кличуть деякі знакомі ґаздинї, минаючи єї хату.

Она здвигає плечима і сьміє ся.

— Загубила мошонку, нема за що купувати горівки!

— Гай, лиш так подивити ся!

— Бою ся, щоби мене кто не врік! — Ідїть здорові самі... в мене є дїти — тай погласкає то, що саме найблизше коло неї, кота, або пса, або котре з курят...

А они уражені, ідить далї.

„Яка джінґаш!“ Але проте любять єї. Она добра сусїдка; знає ся на ріжних зїлях і на руку добра. Дасть що, є з сего парть — не можна гнївати ся на ню.

*

Одного дня зранку видрапала ся она лїсом на самий верх Маґури, збираючи малини. Коли мала вже повну коновку, звернула ся в сторону полудневу, де було лекше сходити, бо лїс переривав ся великими левадами і гора була менше стрімка.

Сїла тут спочивати.

Була задоволена. За малини дістане найменше шість шісток — зможе собі що справити. Що? — ще не знає напевно. Добре, що буде за що...

Обтерла піт з чола — хустка, що звисала їй на плечі, була тяжка і парила єї — а відтак виняла люльку, набила тютюном і запалила.

Округ неї зелень. Видко далеко, широко, саме верхівя иньших гір — бо Маґура висока гора — а небо таке чисте, синє, сияє сьвітлом, що мимоволї повіки на очи спадають. Високо понад всї прочі шпилї, здає ся, випинає ся Рарев. Єго обдає темно-зелений лїс, сповитий в прозору мраку, а з того лїса — близько Рарева виринають дві однакові стїни камяні, стоячи рівно одна проти другої мов шпалїр, що веде до пишної скали...

Там „moara dracului“.

І дивить ся она на то, дивить ся довго — аж пізнала! Сплюнула. Саже она там була! загубила ще тогди хустку, прекрасну,

червону, як волічка, і новіську — люльку! Гей, яку люльку! лиш пан Куба купував такі люльки...

А відтак розсміяло ся в ній серце молодим сьміхом. Якого страху набрала ся она тогди в поганім тім млинї, мало ґозуму не стратила; ну, але мале щастє і все вийшло на добре — а от як би так другому ...ей Боже!

Роздумувала, пригадувала, а коли викурила, згадала поворот до дому.

Завтра неділя... хоче іти на Рунґ, збирати гриби. На нїм виростають прекрасні гриби; насушить собі на зиму з кілька вінків — добре буде; але і дома є робота, і треба і за нинї спорнити і за завтра. Тай і з циганами мусить видїти ся. Старий циган жебрав визичити єму дві шістки, обіцяв принести за те раз дров з лїса, бодай не збрехав! бо бреше з кождим словом... а она казала, що дасть, як буде вертати... тай треба би вже вертати... будуть визирати, бо знають, котрою дорогою пішла і верне... они тут дома мов ті чорні ворони...

Однак она ще втомлена — і їй не хоче ся рушати з місця. Не зробить роботи нинї — то не піде завтра, але єї година не вибила ще! А як би не було сего року грибів? А як би завтра вже такі зранку упав дощ?...

Так видумує і дурить себе, усьміхаючись очима, щоб лиш посидіти тут довше!... Добре сидить ся тут.

Відтак побачила далеко перед собою на одній леваді колибу і товар. Чи в колибі є хто? Чи порожна? Єї зібрала охота, жива молодеча цікавість дізнати ся, що то, почути тут на самоті людський голос, і крикнула з цілої сили дзвінким ясним голосом: „гей-гей!“

З колиби вийшов якийсь чоловік і оглянув ся, чи побачив єї?

Не знала. За те добило ся до неї довге сумовите „гей-гей!!“... пригадуюче їй щось з давних літ; з давних, як ще була у Ґаврісана...

Невиразне почутє пережитого якогось щастя обгорнуло єї, переміняючи ся само з себе в думку: „добрий був Ґаврісан“!

Відтак, не надумуючи ся вже більше, кинула ся в траву. Таки проспить ся; встала так досьвіта, а тепер іде до полудня. Перележить полудне тут; що їй за причина квапити ся до дому? Зробить що, або не зробить, все лиш для себе, а не для другого! Цигани прийдуть і збудять, як забавить ся. Циган двох шісток не лишить. Проклятий! але она їх любить. Коли і не зачіпить їх словом, — они завсїгди веселі! а вигади в них... ну, циганьскі! розкинула ся край ліса на по-

ловині в тїни. Коновку з малинами поставила недалеко себе і, підсунувши кулак під голову, прижмурила очи...

Над нею, коло неї увихає ся у воздусї і над цьвітами, що буяють з трави, безлїч дрібосеньких комашок — гомонять в тихій гармонії. Недалеко її ніг вертять ся і спішать ся рудаві мурахи, а там далї, може три кроки від єї голови, вигріває ся на великім мов єї хата камени, що єго гора висадила з себе, на-пів звинева гадина, красує ся непорушно проти сонця, прижмуривши дрібні оченята...

І розпаношила ся полуднева тишина.

В нїй тонуть всї звуки мов у невидимім мори; розходить ся далеко тут шум старого лїса, де в нїм лучать ся Маґура з Рунґом. Тишина впиває жадібно кождий сьвіжий надплив єго і оживляє ся ним...

Добре лежить ся тут! Бог знає, чому так добре! Перед єї зачиненими очима міняють ся ріжні барви. Жовтаві, червоні — чудні такі! — пересувають ся уривані, неясні думки; відтак стає одна думка виразно: „Хиба возьму єго!“ Она навязує ся до того, що занимало єї послїдними часами дуже живо. До майстра, що єго викинула з хати. Прилазить раз в раз до старої Малини і товче їй в голову, щоб намовляла єї, Параску, приняти єго знов у хату! Не може без неї жити —

каже. Виробила єму що, чи що таке! все єго тягне до неї. Вже аби як, то не буде пити; лиш най єго прийме!

І стара Малина оповіла їй те все і намовляла приняти єго назад.

Але она про те і чути не хоче. Що їй без него за біда? Хиба що за дрова тяжко... А він все лїзе! Оногди приходить она з міста... ходила по зерно для курий... дивить ся... перед хатою купа нарубаних дров! А она зараз знала, що то він нарубав! За кілька день вертає з роботи, дивить ся — на приспі єго кожух і пара чобіт... що їй робити? Не викине, бо ще хтось вкраде!... Добре би було, як би не пив, бо що правда, добрий чоловік! руки не поклав на ню ніколи; тай і до роботи вдатний. Річи має файні і два кожухи, два сердаки...

„Бери єго: може устаткує ся!“ говорить їй раз враз сон, „все буде лекше; пліт самий не стоїть, треба єго підперти. А одним колом єго не підопреш!“

Се вертить ся їй в голові. Она таки прийме єго, попробує ще раз з ним жити. Вже як він так хоче, хто знає, може добре буде. Нераз думає чоловік, що оно зле, а оно таки добре; а, що правда, не она просить ся до него, а він до неї. А заведе знов нелад в хаті, она дасть собі раду. В неї кулаки ще

здорові, ще звалять пяного до землї. Але як вже раз звалить... ну! — попамятає він той день! Она добра, поки добра, але як лиха... мой, мой, мой! . . . . . .

. . . . . .

Широкий промінь сонця засунув ся незамітно до неї і заграв на єї лицю; она вже в півсонку. Їй причуває ся якесь предивне, майже близьке дзвоненє, як калатанє дзвінків при шиї старих овець і кіз, і свист і оклики пастухів, що тримають їх в купі.

Нараз вона в Ґаврісана.

Іде з Юрієм і єго товаришем і минають гору, де пасуть ся стада пана Куби і Ґаврісана. Там чабаниско. Стоїть в левадї під лїсом, з патлатим чорним волосєм своїм, сам один між білими і чорними вівцями, що дрібнїють з трави, і плаче в трембіту!

Гей, як тяжко плаче він! голос трембіти розходить ся тужно між горами, смутний, такий... довгий, ... ей Боже!

А їй в серцю так, як би йшла на смерть, так тяжко їй чомусь! Відтак утихла трембіта; згубивсь десь єї голос... і наде округ неї на все чорна темінь. Їй стало лячно і она хапає Юрієвого товариша за плечі... „Бадіко, ратуйте!“

А він каже: „Тепер відступило твоє щастє від тебе; тепер ти вже без него будеш про живати на сьвіті!“

Она з остраху зойкнула тай прокинула ся...

Нї! темінї нема! довкола ясна днина і блеск полудневого сонця.

Сїла тай протирає очи, а заразом слухає... Нї, трембіти не чути нї звідки... округ неї тихо і лише лїс шумить.

. . . . , ...

Погапий сон; але і брехливий! Єї щастє не може нїколи єї покинути. Мошняґ казав: „В тебе — каже — таке щастє, що не покине тебе нїколи. В душу поклав тобі Бог твоє щастє, щоб не могло тебе нїколи покинути!“

Старий такий, як він, не буде брехати!

. . . . . .

Чернівцї, в грудни 1896-го року.

Видавнича книгарня

Якова Оренштайна в Коломиї

дістала на головний склад і поручає:

русько-німецький

Словар

проф. Омеляна Поповича,

ціна в полотно оправленого примірника 5 кор., з пересилкою 5 кор. 40 сотиків.

Весняні вечери,

новелї Леся Гринюка,

ціна брошурованого прим. 1 кор. 20 сот.

ГАЛИЦЬКА НАКЛАДНЯ
Якова Оренштайна в Коломиї.

Видала також

Народний Декляматор.

Одинока книжка того рода в руській мові. Має 320 сторін, а містить прегарні деклямациї пригожі до всякої оказиї.

На початку є передмова з під пера одного доброго письменника, в котрій є поученє, як устроювати декляматорські вечерки.

Поезиї, які є в сїй книжцї — се вибір найкращих поезий найлїпших руських письменників.

Оправлений в полотно коштує 1 К 20 с., з почтовою пересилкою 1 К 40 с.

☛ Хто купує 10 книжок, той платить всего лиш 12 корон, а почту оплачує накладня. ☚

Загальна Бібліотека.

Кожде поодиноке число коштує 30 сот. Кождий томик елеґанцко брошурований можна набути окремо.

До тепер появили ся отсї томики:

1—6. Б. Лепкий: Начерк історії української літератури (до нападів Татар).
7. Ів. Левицький-Нечуй: Запорожці.
8. Ля-Фонтен: Байки (з 4 образками).
9—11. Карпенко-Карий: Суєта (зі вступом і поясненями Б. Лепкото).
12—14. Літературні характеристики укр. письменників: І. Іван Франко (Поезиї) нап. А. Крушельницький.
15—16. С. Руданський: Сьпівомовки(зі вступом Лепкого.)
17. М. Вовчок. Девять братів і десята сестра Галя.
18—20. Ахеліс. Начерк социольоґії.
21. Д. Н. Мамін-Сибіряк: Чутлива совість.
22—23. Фрідріх Ніцше: Так мовив Заратустра. Часть І.
24—25. Фрідріх Ніцше: Так мовив Заратустра. Часть II.
26—27. Юрий Кміт. В затїнку й на сонци.
28—29. Збірник Народних пісень і дум.
30—33. Чайківський. Всесьв. Історія І. Старинна Історія.
34. Кіплїнґ: От собі казочки (з двома ілюстр.)
35—36. Кіплїнґ: От собі сторійки (з трома ілюстр.)
37. Бєрзон: Новоженцї, комедія в двох діях.
38—39. Ніцше: Так мовив Заратустра Ч. III.
40. Байки Езопа (з чотирма ілюстрациями).
41—43. В. Барвінський: Скошений цьвіт, повість із вступом Б. Лепкого.
44—47. Др. І. Раковський: Психольоґія.
48. Андреєв Л. Три оповіданя.

49—50. Карпенко-Карий: Хазяїн. Комедія.
51. Вовчок: Сестра, Козачка, Чумак (опо
52. Б. Бєрнзон: Понад сили. (Драма).
53—56. Чайківський: Всесьвітна історія II. (сере
57—59. Ніцше: Так мовив Заратустра ч. IV. (
60. Марко Вовчок: Від себе не втечеш, (оп
61—62. Г. Ібзен: Будівничий Сольнес. Драма.
63—64. Гоголь. Тарас Бульба, повість з ілюст
65. Руданський. Цар-соловей. Казка.
66. Молієр: Лікар-Шуткар, жарт в 1 дії.
67. Котляревский: Наталка Полтавка, ук
68—72. Чайківський: Всесьвітна Історія III. Н
Історія.
73—74. Николишин: Розладдє. (Драма).
75. Вовчок: Кармелюк. Невільничка, (опов
76—77. Ґеновефа, опов. (з образк.)
78. Пантелеймон Куліш: Орися. — Дівоч
— Січові гості (оповіданя).
79. Ольга Кобиляньска: Некультурна (нов
80. „ „ Мелянхолійний
(новеля).
81—84. Франце: На білих скалах, повість.

Дальші томики р друку.

Кождий томик можна набути тако
ній картоновій оправі. Тоді коштує д
о 20 до 40 сот.

Гроші треба висилати наперед.

583049
LU Kobilyans'ka, Ol'ga
K7525nek Некультурна.
[Transliterated: Nekul'turna.]

UNIVERSITY OF TORONTO
LIBRARY

DO NOT
REMOVE
THE
CARD
FROM
THIS
POCKET